

Kildebank til Jødiske stemmer fra Holocaust

Vi gjorde også modstand

Noter og henvisninger

Denne kildebank består af uddrag af forskellige europæiske jødiske kilder til Holocaust. Uddragene er gengivet med tilladelse fra rettighedshavere, og må ikke anvendes i andre sammenhænge uden indgåelse af ny aftale herom. Redaktionen har bestræbt sig på at finde frem til alle rettighedshaverne. Skulle nogen mangle, kontakt venligst redaktionen.

- At smugle et brød var at gøre modstand
- At undervise i hemmelighed var at gøre modstand
- At samle informationer og udbrede illegalt nyhedsbreve var at gøre modstand
- At advare og nedbryde illusioner var at gøre modstand
- At redde en Torah-rulle – var at gøre modstand
- At smugle folk over grænser – var at gøre modstand
- At nedskrive begivenheder og skjule optegnelserne var at gøre modstand
- At hjælpe mennesker i nød var at gøre modstand
- At stå med tomme hænder imod morderne – var at gøre modstand
- At gøre oprør i dødslejrene – var at gøre modstand
- At rejse sig i ghettoerne – var at gøre modstand
- At fastholde sin menneskelighed var at gøre modstand
- At skjule sig var at gøre modstand
- At flygte fra ghettoen og leve som partisan – var at gøre modstand
- At lytte til musik – var at gøre modstand
- At sabotere nazisterne – var at gøre modstand

Digt af Haim Guri & Monia Avrahami:

Opstandens ansigter, (oversat af Therkel Stræde) fra [det israelske ghettokæmpermuseum Beit Lohamei Haghettaots hjemmeside](#)

Noter og henvisninger

1. Kilde oversat og bearbejdet fra: Agnes Zsolt (Ed.): *The diary of Eva Heyman*. Shapolsky Publishers, 1974
2. Kilde oversat og bearbejdet fra Sara Selver: *Through The Window Of My Home: Memories From The Ghetto Lodz*. Yad Vashem, Jerusalem, 1986
3. Kilden er oversat og bearbejdet efter Alexandra Zapruder: *Salvaged Pages. Young Writers' Diaries of the Holocaust*. Yale University Press, 2015
4. Digt er oversat og gengivet fra Itzhak B. Tatelbaum: *Through Our Eyes – Children Witness The Holocaust*. Yad Vashem, Jerusalem, 2004
5. Kilde oversat og bearbejdet fra Liliana Zucker-Bujanowska: *Liliana's Journal. Warsaw 1939-1945*. Judy Piatkus Publishers, Loughton-Essex, 1980
6. Kilde oversat og bearbejdet fra Sara Zyskind: *Stolen Years*. Lerner Publications, Minneapolis, 1981
7. Kilde gengivet fra *Anne Franks dagbog*. På dansk ved Birte Carlé, Aschehoug 1999, 3. udgave, 2. oplag, s. 129-130
8. Kilde gengivet fra *Anne Franks dagbog*. På dansk ved Birte Carlé, Aschehoug 1999, 3. udgave, 2. oplag, s. 224-225
9. Kilde oversat og bearbejdet fra: Chaim Aharon Kapland: *Scroll of Agony: The Warsaw Ghetto Diary of Chaim A. Kaplan*. Indiana University Press, 1999
10. Kilde oversat og bearbejdet fra: Zvia Lubetkin: *The Days of Destruction and Revolt*. Hakibbutz Hameuchad Publishing House, 1981, s. 50
11. Kilde oversat og bearbejdet fra: Bracha Karveser Sadan: *Living on the Line of the End: The Story of Bracha Karveser, the Girl from the Warsaw Ghetto*. The Ghetto Fighters House, 1955, s. 28-29
12. Kilde oversat og bearbejdet fra Hanna Lévy-Hass: *Vielleicht was das alles erst der Anfang: Tagebuch aus dem KZ Bergen-Belsen 1944-1945*. Rothbuch, 1979
13. Kilde gengivet fra *Anne Franks dagbog*. På dansk ved Birte Carlé, Aschehoug 1999, 3. udgave, 2. oplag, s. 230
14. Kilde er bearbejdet og oversat fra Risa Sodi: "An Interview with Primo Levi", i *Partisan Review*, vol. LIV, No. 3, 1987
15. Kilden er oversat og bearbejdet fra Thomas Geve: *Es Gibt Hier Keine Kinder – Zeichnungen eines kindlichen Historikers*. Waalstein-Verlag, Göttingen, 1997, s. 27
16. Kilden er oversat og bearbejdet fra Thomas Geve: *Youth in Chains*. Rubin Mass Publisher, Jerusalem, 1956, s. 234
17. Kilde er oversat og bearbejdet fra: [Sonderkommando fotografier fra Auschwitz \(jewishvirtuallibrary.org\)](https://www.jewishvirtuallibrary.org/sonderkommando-fotografier-fra-auschwitz) hentet den 13/1 2023.
18. Kilde oversat og bearbejdet fra Janina Struk: *Photographing the Holocaust. Interpretations of Evidence*. Routledge, 2003, s. 114
19. Kilden er oversat og bearbejdet efter Alexandra Zapruder: *Salvaged Pages. Young Writers' Diaries of the Holocaust*. Yale University Press, 2015
20. Kilde oversat og bearbejdet fra Lucy S. Dawidowicz (ed.): *A Holocaust Reader*. West Orange, N. J.: Behrman House, 1976, s. 224

21. Kilde oversat og bearbejdet fra Yitzhak Arad, Yisrael Gutman and Avraham Margalio (Eds.): *Documents on the Holocaust*. Jerusalem, Yad Vashem, 1982, document no. 194
22. Kilden er oversat og bearbejdet fra: https://www.yadvashem.org/odot_pdf/Microsoft%20Word%20-%205375.pdf
23. Kilde oversat og bearbejdet fra Micha Grynberg (ed.): *Words to outlive Us: Eyewitness Accounts from the Warsaw Ghetto*. Metropolitan Books, New York, 2002, s. 99
24. Kilde oversat og citeret fra J. Noakes og G. Pridham: *Nazism 1919-1945, Foreign policy, War and Racial Extermination*, Vol. 3, Exeter, 1988, s. 1154
25. Kilde oversat og bearbejdet fra Raymond Phillips (red.): *The Trial of Joseph Kramer and Forty-Four Others (The Belsen Trial)*. William Hodge Company, 1949.
26. Kilde oversat og bearbejdet fra Thomas Geve: *Youth in Chains*, Rubin Mass, Publisher Jerusalem, 1956, s. 30
27. Kilde oversat og bearbejdet fra: Chaim Aharon Kapland. *Scroll of Agony: The Warsaw Ghetto Diary of Chaim A. Kaplan*. Indiana University Press, 1999
28. Kilde er oversat og bearbejdet fra Emanuel Ringelblum: *Notes from the Warsaw Ghetto, The Journal of Emanuel Ringelblum*, (red., overs. J. Sloan), New York, 1974, s. 167
29. Kilden er oversat og bearbejdet fra hjemmesiden: [Kiddush Ha-Hayyim \(jewishvirtuallibrary.org\)](http://Kiddush-Ha-Hayyim.jewishvirtuallibrary.org)
30. Kilden er gengivet fra: Elie Wiesel: *The Night Trilogy. Night, Dawn, The Accident*. Hill and Wang, New York, 2008, s. 42-43
31. Kilde gengivet efter videointerview med Salo Wasserman på Flugtens pris | folkedrab.dk hentet den 30/1 2023.
32. Kilde er gengivet efter videointerview med Hanna Skop fra Alene på flugt | folkedrab.dk hentet den 30/1 2023.
33. Kilde gengivet fra *Anne Franks dagbog*. På dansk ved Birte Carlé, Aschehoug 1999, 3. udgave, 2. oplag, s. 94 og 107
34. Kilde er gengivet fra Ana Novac: *Min ungdoms smukke dage – en jødisk piges kz-dagbog*. På dansk ved Victoria Westzynthius, Peoples Press, 2011, s. 164
35. Kilde er oversat og bearbejdet fra Hermann Langbein: *Der Auschwitz-proces – eine Dokumentation*. Neue Kritik, Frankfurt, 1980, s. 259
36. Kilde er oversat og bearbejdet fra Shlomo Venezia: *Inside the Gas Chambers*. Polity Press 2009. Published in Association with the United States Holocaust Memorial Museum, s. 92
37. Kilden er oversat og bearbejdet fra Clara Kramer: *Claras War – A miraculous story of one girl's survival under the Nazis*. Ebury Press, 2009, s. 77 og 224
38. Kilde oversat og bearbejdet fra Lucjan Dobroszycki (ed.): *The Chronicle of the ód Ghetto, 1941-1944*. Yale University Press, New Haven, 1984, s. 249-255.
39. Kilde oversat og bearbejdet fra: *Hélène Berr – Journal 1942-1944. Suivi de Hélène Berr, une vie confisquée*, par Mariette Job. Préface de Patrick Modiano. Tallandier, 2008, s. 190 og 197
40. Kilde er gengivet fra Ana Novac: *Min ungdoms smukke dage – en jødisk piges kz-dagbog*. På dansk ved Victoria Westzynthius, Peoples Press, 2011, s. 18-19
41. Kilde er oversat og bearbejdet fra Kazimierz Adamczyk: "Report and lament – Zalman Gradowski's Notes", i: *Folio Litteraria Polonica*, 46 (8), Acta Universitatis Lodziensis, 2018, s. 190-193
42. Kilde oversat og bearbejdet fra: Agnes Zsolt (Ed.): *The diary of Eva Heyman*. Shapolsky Publishers, 1974

43. Kilde oversat og bearbejdet fra: Havi Ben-Sasson & Shlomit Dunkelblum-Steiner: *Resistance – spiritual resistance, revolt, partisan, and the uprising in the death camps*. Yad Vashem, 2004, s. 22
44. Kilde oversat og bearbejdet fra Yehoshua Moshe Aaronson: "Bitter Leaves", i: *Alei Merorot Journal*, 1966, s. 230-231
45. Kilde gengivet fra: Iboja Wandall-Holm: *Morbærtræet – en beretning*. Forlaget Gyldendal, 1991, s. 119-120
46. Kilde gengivet fra: Stefan Iversen, Stefan Kjerkegaard og Henrik Skov Nielsen (red.): *Vidnesbyrd – danske fortællinger fra tyske kz-lejre*. Aarhus Universitetsforlag, 2008, s. 146
47. Kilde gengivet fra: Elie Wiesel: *The Night Trilogy. Night, Dawn, The Accident*. Hill and Wang, New York, 2008, s. 39
Natten, Daggy, Dagen. Forlaget Rosinante, 2012, s. 42-43
48. Kilde gengivet fra *Anne Franks dagbog*. På dansk ved Birte Carlé, Aschehoug 1999, 3. udgave, 2. oplag, s. 52
49. Kilde er oversat og bearbejdet fra Halina Birenbaum: *Hope is the Last to Die*, Oswiecim, 1994, s. 34-36
50. Kilde oversat og bearbejdet fra: [Historiestedet - Anden Verdenskrig i Europa Tidslinje: 5. oktober 1942 - Øjenvidneberetning om Einsatz-henrettelser \(historyplace.com\)](#). Kilden kan også findes her: *The Trial of German Major War Criminals*. HMSO, 1949
51. Kilde oversat og bearbejdet fra Wieslaw Kielar: *Anus Mundi – Fünf Jahre Auschwitz*. Fisher Taschenbuch Verlag, 8. oplag 2001 (1979), s. 340-341
52. Kilde gengivet fra dokumentarfilmen "Jeg hedder Arlette – og jeg overlevede Auschwitz", tilgængelig på: [Kapitel 1 - Historien om Mala | folkedrab.dk](#)
53. Kilde oversat og bearbejdet fra Thomas Geve: *Youth in Chains*, Rubin Mass, Publisher Jerusalem, 1956, s. 148
54. Kilde oversat og bearbejdet fra Henryk Swiebocki: *Auschwitz 1940 – 1945 Central Issues in the History of the Camp, Vol. IV, The Resistance Movement*. Auschwitz-Birkenau State Museum, Oswiecim, 2000, s. 32
55. Kilden er oversat og transskriberet efter Claude Lanzmanns film Shoah fra 1985. Filip Müllers beretning kan genfindes 7 timer og 28 min. inde i filmen.
56. Kilde oversat og bearbejdet fra Barbara Kleiner: "Bild der Unwürde and Würde des Menschen", i: *Neue Musikzeitung*, august-september, 1986
57. Kilde oversat og bearbejdet fra Sholomo Venezia: *Inside the Gas Chambers*. Polity Press 2009. Published in Association with the United States Holocaust Memorial Museum, s. 114
58. Kilde oversat og bearbejdet fra Filip Müller: *Sonderbehandlung – Drei Jahre in den Krematorium und Gaskammern von Auschwitz*. Steinhausen, München, 1979, s. 235 og s. 250
59. Kilde er oversat og bearbejdet fra Mark Bar: *The Auschwitz Scroll - The Memoires of the Birkenau Prisoner Sofia Kasaki-Beech*. Sifriat Hapoalim, Tel Aviv, 1978, s. 131-132
60. Kilden er oversat og bearbejdet fra: [Oprør i Treblinka - af Stanislaw Kon \(deathcamps.org\)](#) hentet den 25/ 2023
61. Kilde oversat og bearbejdet fra Hanna Lévy-Hass: *Vielleicht was das alles erst der Anfang: Tagebuch aus dem KZ Bergen-Belsen 1944-1945*. Rothbuch, 1979
62. Kilde oversat og bearbejdet fra *Preceding God – An Interview with Mark Edelman of the Warsaw Ghetto Fighters*. Adam Publishing House, Jerusalem, 1981, s. 57
63. Kilde oversat og bearbejdet fra [Marek Edelman \(telegraph.co.uk\)](#) den 24/1 2023

64. Kilde oversat og bearbejdet fra Yitzhak Arad, Yisrael Gutman and Avraham Margalio (Eds.). *Documents on the Holocaust*. Jerusalem, Yad Vashem, 1982, document no. 135, s. 250-251.
65. Kilde oversat og bearbejdet fra Claude Lanzmann: *Shoa – The Complete Text of the Acclaimed Holocaust Film*. Hachette Books, 1995, s. 224-226
66. Digt er gengivet fra Göran Rosenberg: *Et kort ophold på vejen fra Auschwitz*. Tiderne skifter, s. 77
67. Sangen er oversat og bearbejdet fra [ZOG NIT KEYN MOL - Jødiske sange | Hebraiske sange \(hebrewsongs.com\)](#) den 24/1 2023
68. Kilde gengivet fra *Anne Franks dagbog*. Aschehoug 1999, 3. udgave, 2. oplag, s. 47-49
69. Kilde oversat og bearbejdet fra Leon Leyson: *The Boy in the Wooden Box – How the Impossible became Possible ... on Schindlers list*. Atheneum Books for Young Readers, Simon & Schuster Children's Publishing Division, New York, 2013, s. 83
70. Kilde oversat og bearbejdet fra Chaim A. Kaplan: *Dödens dokument: Dagbok från Warszawa*, Raben & Sjögren, Stockholm, 1967, s. 175
71. Kilde er bearbejdet og oversat fra Risa Sodi: "An Interview with Primo Levi", i *Partisan Review*, vol. LIV, No. 3, 1987
72. Kilde gengivet fra Primo Levi: *Hvis dette er et menneske*. Forum, 2003, s. 43
73. Kilde oversat og bearbejdet fra Gideon Greif: *Im Zentrum der Endlösung – Alltag in der Todesfabrik Auschwitz*. Doktorafhandling, Odense, 2013, s. 194 og s. 419-420
74. Kilde oversat og bearbejdet fra Viktor Frankl: *Psychotherapy and Existentialism – Selected Papers on Logotherapy*. Pelican Books, 1978
75. Kilde oversat og bearbejdet fra Viktor Frankl: *Psychotherapy and Existentialism – Selected Papers on Logotherapy*. Pelican Books, 1978
76. Kilden er oversat og bearbejdet fra Clara Kramer: *Claras War – A miraculous story of one girl's survival under the Nazis*. Ebury Press, 2009, s. 52, 54 og 65
77. Kilde gengivet fra *Anne Franks dagbog*. På dansk ved Birte Carlé, Aschehoug 1999, 3. udgave, 2. oplag, s. 30, 63, 125 og 223
78. Kilde gengivet fra: [Børn som ofre i Holocaust | folkedrab.dk](#). Kildeuddraget stammer fra Suzanne Kaplan: *Children in the Holocaust: dealing with affects and memory images in trauma and generational linking*. Stockholm University, 2003, s. 175
79. Kilde oversat og bearbejdet fra Bart van Es; *The Cut Out Girl – A Story of War and Family, Lost and Found*. Fig Tree, Penguin Books, 2018, s. 267
80. Kilde er gengivet fra videointerview på hjemmesiden [Gemt barn | Folkedrab.dk hentet 31/1 2023](#)
81. Kilde oversat og bearbejdet fra Werner Galinik: "The Diary Of A Ghetto Boy"; i: *Jewish Life* Vol. 6, 1947
82. Kilde er oversat og bearbejdet fra: [Jødisk modstand mod Holocaust - Wiener Holocaust Library](#) (hentet den 15. januar 2023)
83. Kilde oversat og bearbejdet fra Eliezer Lidowski: *In My Old Age – A Message from One Generation til the Next*. Organization of the Veterans of the Zionist Movement and its Activist, Israel 1973, s. 57
84. Kilden er oversat og bearbejdet fra tv-interview med Miles Lerman: *Miles escapes to join the partisans*. Klip er 17/1 2023 tilgået på https://youtu.be/q7rw82w_DVY

85. Kilden er oversat og bearbejdet fra tv-interview med Miles Lerman: *A Man with a Weapon was worth ten Men*. Klip er 17/1 2023 tilgået på <https://youtu.be/PukrcRnTXc8>
86. Kilde er oversat og bearbejdet fra: Aliza Barak-Ressler: *Cry Little Girl – A Tale of Survival of a Family in Slovakia*. Yad Vashem, 2003, s. 131 og 136
87. Kilde oversat og bearbejdet fra Nechama Tec: *Defiance: The Bielski Partisans*, Oxford University Press, 1993, s. 3-4
88. Kilde gengivet fra Peter Langwithz Smith: *Dødens bolig – Auschwitz-Birkenau*. Peoples Press, 2019, s. 285
89. Kilde oversat og bearbejdet fra Thomas Geve: *Es Gibt Hier Keine Kinder – Zeichnungen eines kindlichen Historikers*. Waalstein-Verlag, Göttingen, 1997, s. 27
90. Kilden er oversat og bearbejdet fra; Kazimierz Albin: *Steckbrieflich gesucht*. Staatliches Museum Auschwitz-Birkenau, 2000, s. 104
91. Kilden er oversat og bearbejdet fra: Danuta Czech: *Kalendarium der Ereignisse im Konzentrationslager Auschwitz-Birkenau 1939-1945*. Reinbeck, Hamburg, 1989, s. 1012
92. Kilden er oversat og bearbejdet fra Otto Dov Kulka: *Landscapes of the Metropolis of Death – Reflections on Memory and Imagination*. Translated by Ralph Mandel. The Belknap Press of Harvard University, 2013, s. 27
93. Kilde oversat og bearbejdet fra Moshe Segalson: *The Large Factories in Kovono Ghetto*
94. Kilde oversat og bearbejdet fra Selma van de Perre: *My Name Is Selma: The Remarkable Memoir of a Jewish Resistance Fighter and Ravensbrück Survivor*. Schribner, 2021
95. Kilden er oversat og bearbejdet fra Leon Kahn: *No Time to Mourn*. Laurelton, 2004, s. 125-126
96. Kilde oversat og bearbejdet fra Laura Zelle and Joni Sussman (ed.): *Witnesses to the Holocaust. Stories of Minnesota Holocaust Survivors and Liberators*. Jewish Community Relations Council of Minnesota and the Dakotas, 2017
97. Kilde oversat og bearbejdet fra Jack and Rochelle Sutin: *Jack and Rochelle. A Holocaust Story of Love and Resistance*. Open Road Integrated Media Inc., 2016